

อุดมคติชีวิตตามพระพุทธรศาสนาเถรวาท
The Ideal Life as Conceived in Theravada Buddhism

ภาชิต สุขวรรณดี¹ สุดใจ ภูงลี²

Bhasit Sukhawandee¹ Sudjai Pookonglee²

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University

(Received 16/04/2020, Revised 03/05/2020, Accepted 09/05/2020)

บทคัดย่อ

อุดมคติของชีวิตตามพระพุทธรศาสนาเถรวาท เป็นวิถีชีวิตที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการศึกษา 3 ประการ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อุดมคติตามหลักพระพุทธรศาสนาเถรวาทจึงหมายถึงการดำรงชีวิตให้บรรลุ วัตถุประสงค์ที่เป็นจุดมุ่งหมายของการมีชีวิตที่เรียกว่าอรรถ 3 ประการ ได้แก่ ทิฐุธรรมิกัตถะ ประโยชน์ ในปัจจุบันที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวันซึ่งเป็นขั้นต้น คือ ชั้นธรรมดาสามัญที่มนุษย์ต่างมุ่งหมายกันในโลกนี้ สัมปรายิกัตถะ ประโยชน์ในเบื้องหน้าหรือประโยชน์ด้านคุณค่าของชีวิตเป็นหลักประกันในอนาคตและภพหน้า กล่าวคือ มีศีล จาคะ และปัญญา และปรมัตถะ ประโยชน์สูงสุดหรือประโยชน์ที่เป็นสาระแท้ของชีวิต ซึ่งเป็น อุดมคติขั้นสูงสุด คือ การรู้แจ้งสภาวะธรรมของสิ่งทั้งหลายตามสภาพความเป็นจริง คือ การเข้าถึงสภาวะ ที่เรียกว่า "นิพพาน" คือ ดับกิเลสและกองทุกข์ทั้งปวงได้

คำสำคัญ: อุดมคติชีวิต, คำสอนของพระพุทธรศาสนา, พระพุทธรศาสนาเถรวาท

¹อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย, E-mail: planningpasa@gmail.com

²อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย, E-mail: planningpasa@gmail.com

Abstract

The Ideal Life as Conceived in Theravada Buddhism means to live for the attainment of the aims of life called 3 Atthas. They are 1) Ditthadhammikattha means a present benefits related to present life which is a basic benefits of human beings in this world, 2) Samparayikattha means a future benefits related to life value to guarantee for future ethics, i.e. Sila, Caga , Panna, and 3) Paramattha means the highest benefits of life or a beneficial of life which is the highest ideal which all people should practice to attain what is called “Nibbana”, i.e., to get rid of all defilements.

Keyword: The Ideal Life, The Buddhist Teaching, Theravada Buddhism

1. บทนำ

การศึกษาเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ นอกจากการตั้งคำถามว่าชีวิตคืออะไร ชีวิตมาจากไหน อะไรเป็น แก่นแท้หรือตัวตนที่แท้จริงของมนุษย์ซึ่งอาจมีแนวคิดที่แตกกัน คำถามเกี่ยวกับชีวิตที่สำคัญคือ มนุษย์เกิดมาเพื่ออะไร ชีวิตที่มีคุณค่าเป็นอย่างไร อะไรคือสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรแสวงหาอันเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิต สิ่งมีค่าที่สุดในชีวิตมีเพียงสิ่งเดียวหรือหลายสิ่ง ชีวิตที่ดี มีคุณค่าและชีวิตที่ประเสริฐเป็นอย่างไร ซึ่งในการตอบคำถามและอธิบายเหตุและผลจึงมีแนวความคิดที่แตกต่างกันทั้งในทางปรัชญาและศาสนาเกี่ยวกับคุณค่าและจุดหมายของชีวิต

กล่าวได้ว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล การกระทำของมนุษย์จึงเกิดจากการวางแผนเพื่อหวังผลที่เกิดขึ้น ผลที่มนุษย์คาดหวังคือจุดหมาย ดังนั้นมนุษย์จึงดำเนินชีวิตอย่างมีจุดหมาย คำว่าจุดหมายของชีวิตในทางปรัชญาเรียกว่า อุดมคติของชีวิต พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556, น, 1422) ได้ให้ความหมายของคำว่า อุดมคติ ไว้ว่า “จินตนาการที่ถือว่าเป็นมาตรฐานแห่งความดี ความงาม และความจริงทางใดทางหนึ่งที่มีมนุษย์ถือว่าเป็นเป้าหมายแห่งชีวิตของตน” พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ - ไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2540, น, 45) ได้ให้ความหมายของคำว่า อุดมคติ ไว้ว่า “จุดหมายสูงสุดที่บุคคลหรือสังคมมุ่งบรรลุถึง” คำว่าเป้าหมายหรือจุดหมายของชีวิตในที่นี้หมายถึงเป้าหมายสูงสุดซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการมากที่สุดในชีวิต

ดังนั้น อุดมคติ จึงหมายถึง ความจริงอันสูงสุดที่มนุษย์ทุกคนถือว่าเป็นเป้าหมายแห่งชีวิตของตน เป็นความจริงอันสูงสุดที่เป็นแรงจูงใจให้มนุษย์ทุกคนพยายามบรรลุถึง เป็นจินตนาการที่ถือว่าเป็นมาตรฐานแห่งความดี ความงามและความจริงในทางใดทางหนึ่งที่มีมนุษย์ถือว่าเป็นเป้าหมายแห่งชีวิตของตน มีทั้งที่เป็นเป้าหมายชั้นโลกียะ หมายถึง คนส่วนใหญ่ต้องการมีความรู้ความสามารถ ต้องการมีอาชีพทำที่เป็นหลักฐาน และมีรายได้ดี ต้องการมีที่อยู่สะดวกสบาย ต้องการปัจจัยต่าง ๆ มาบำรุงบำเรอเลี้ยงชีวิตอย่างเพียงพอ และเป้าหมายชั้นโลกุตระ เป็นเป้าหมายชั้นสุดท้ายของชีวิต อุดมคติของชีวิต จึงรวมเอาความเชื่อ ทัศนคติ ตลอดจนค่านิยมต่าง ๆ ของบุคคลหรือของสังคมเข้าไว้ด้วยกันทั้งในลักษณะย่อยและลักษณะรวม

บทความทางวิชาการนี้ต้องการทราบว่า พระพุทธศาสนาเถรวาทมีคำสอนเกี่ยวกับอุดมคติชีวิตอย่างไร และมีวิธีการปฏิบัติเพื่อบรรลุอุดมคตินั้นอย่างไร

2. ความหมายของชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

2.1 กำเนิดชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงประเภทกำเนิดชีวิตของสรรพสัตว์ไว้ 4 ประการ คือ (ที.ปา 11/263/242)

2.1.1 ชลาพูชะ สัตว์กำเนิดในครรภ์ คือ คลอดออกมาเป็นตัว เช่น คน ช้าง ม้า วัว ควาย เป็นต้น

2.1.2 อัญหชะ สัตว์เกิดในไข่ คือ กำเนิดออกเป็นไข่ก่อนแล้วจึงฟักเป็นตัว เช่น นก เป็ด ไก่ จระเข้ เต่า เป็นต้น

2.1.3 สังเสทชะ สัตว์เกิดในโคล คือ เกิดในของชื้นแฉะ เน่าเปื่อยขยายแพร่ออกไป เช่น หนอนบางชนิด เชื้อไวรัส เป็นต้น

2.1.4 โอปปาติกะ สัตว์เกิดผุดขึ้น คือ เกิดผุดขึ้นเต็มตัวในทันทีทันใดไม่ต้องเจริญเติบโตผ่านวัยทารก เมื่อตายก็ไม่ทิ้งซากศพไว้ เช่น เทวดา สัตว์ในอบายภูมิ เว้นสัตว์เดรัจฉาน เป็นต้น

2.2 องค์ประกอบของชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท เมื่ออสุจิได้ผสมกับไข่แล้ว จะมีวิวัฒนาการตามขั้นตอน ดังนี้
1) กลละ เกิดเป็นสภาพน้ำเมือกใส 2) อัณฑะ เปลี่ยนจากสภาพน้ำใสเป็นน้ำเมือกขุ่น 3) เบลี เปลี่ยนจากสภาพน้ำขุ่นข้นเป็นชิ้นเนื้อ 4) ฆนะ เปลี่ยนจากสภาพชิ้นเนื้อ (เล็ก) เป็นก้อนเนื้อ (ส.ส. 15/803/248)

วคิน อินทสระ ให้ทรรศนะเกี่ยวกับชีวิตตามแนวพุทธปรัชญาว่า “ชีวิตเป็นการรวมตัวของรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งทางพระพุทธศาสนาได้วิเคราะห์ออกเป็น 5 อย่าง เรียกว่า ชั้น 5” (วคิน อินทสระ, 2530, หน้า 5) ประกอบด้วย

1) **รูปชั้น** กองแห่งรูป หมายถึง ส่วนประกอบของชีวิตที่เป็นสสาร (Matter) เช่น ขน ผม เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ โลหิต เป็นต้น ลมตามช่องว่างในร่างกาย ความร้อนในร่างกาย ส่วนประกอบของร่างกายที่เป็นรูป เช่นนี้ สรุปลงเป็นธาตุ 4 คือ สิ่งที่มีลักษณะขุ่นแข็งในกายเป็นธาตุดิน สิ่งที่มีลักษณะเหลวเอบอบในกายเป็นธาตุน้ำ สิ่งที่มีลักษณะเบาพัดไปมาในกายเป็นธาตุลม และสิ่งที่มีลักษณะร้อนภายในกายเป็นธาตุไฟ

2) **เวทนาชั้น** โดยความหมายในพระพุทธศาสนา คือความรู้สึกรู้สึก ทุกข์หรือเฉยๆ (Sensation or Feeling) แบ่งเป็น 3 คือ

2.1) สุขเวทนา ความรู้สึกเป็นสุข

2.2) ทุกขเวทนา ความรู้สึกเป็นทุกข์

2.3) อทุกขมสุขเวทนา หรืออุเบกขา ความรู้สึกเฉย ๆ ไม่ทุกข์ไม่สุข

3) **สัญญาชั้น** หมายถึง ความจำได้หมายรู้ (Perception or Memory) เช่น จำรูป เสียงกลิ่น รส โผฏฐัพพะได้ เมื่อเผชิญหรือประสบเข้ากับสิ่งนั้น ๆ

4) **สังขารชั้น** คือ ความคิดปรุงแต่ง คิดดีเป็นกุศลหรือเป็นบุญ คิดชั่วเป็นอกุศลหรือเป็นบาป คิดไม่ดีไม่ชั่วเป็นอพยากรณ์ กล่าวคือ คุณธรรมเป็นกุศลสังขาร กิเลสเป็นอกุศลสังขาร กิเลสและคุณธรรมนี้เองเป็นตัวปรุงแต่งให้จิตเป็นไปต่าง ๆ จิตจะดีหรือชั่วยังอยู่ที่คุณธรรมกับกิเลสทั้งสองอย่างนี้เข้าไปปรุงแต่ง เปรียบเสมือนสีที่ผสมลงไปใต้น้ำ ทำให้น้ำซึ่งใสสะอาดอยู่กลับแปรเปลี่ยนไปเป็นสีต่าง ๆ ตามชนิดของสีแต่ละชนิด

5) **วิญญาณชั้น** วิญญาณในที่นี้จะแยกกล่าวเป็น 2 นัย คือ

5.1) วิญญาณ (Object not Emotion) คือ ความรู้อารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจ เรียกว่า จักขุวิญญาณ โสตวิญญาณ ฆานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กายวิญญาณและมนโวิญญาณ ทั้งหมดนี้รวมเรียกว่า “วิถีวิญญาณ” ที่ออกไปรับรู้อารมณ์ทางทวารทั้ง 6 กล่าวคือ ทวาร คือ ตา ทวาร คือ หู ทวาร คือ จมูก ทวาร คือ ลิ้น ทวาร คือ กาย และทวาร คือ ใจ

5.2) วิญญาณ คือ การสังสมความดีความชั่ว เป็นความสามารถของวิญญาณที่สามารถสังสมความดีและความชั่วที่บุคคลได้กระทำแล้วด้วยกายและใจ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ทั้ง 4 ประการนี้เป็นนามชั้น แปลว่า กองนาม คือ สิ่งที่เป็นจิตใจไม่มีรูปร่างตัวตนเหมือนรูปชั้น

ชั้นทั้ง 5 ที่กล่าวมาโดยสังเขปนี้ เมื่อรวมกันเข้าโดยความหมาย ก็คือ ชีวิตตามทรรศนะของพระพุทธศาสนา

พระพุทธองค์ตรัสว่า กำเนิดของมนุษย์มีขึ้นได้ เพราะมีปัจจัยประกอบกันเข้า 3 ประการ ดังข้อความที่ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดบิดามารดาอยู่ร่วมกัน มารดามีฤดูด้วยและทารก (ปฏิสนธิวิญญาณ) ก็มีปรากฏด้วยเพราะความประชุมพร้อมแห่งปัจจัยทั้ง 3 ประการ ความเกิดขึ้นแห่งทารกจึงมี” (ม.ม.12/452/342)

เมื่อมนุษย์ได้คลอดจากครรภ์มารดา มีชีวิต คือ ร่างกายที่จะต้องดำรงอยู่ ตรงจุดนี้ปัญหา ก็คือ มนุษย์ไม่อาจเติบโตและอยู่เพียงลำพังได้ จะทำอย่างไรให้มีชีวิตอยู่ต่อไป เมื่อมีชีวิตต่อไปได้แล้ว จะให้ชีวิตเป็นชีวิตที่

มีความสุขได้อย่างไร แต่ละวัน แต่ละเดือน แต่ละปีจะต้องก้าวไปข้างหน้าตามลำดับ เรากำลังเดินไปสู่จุดไหนกัน อะไรคือเป้าหมายของชีวิต

สิ่งที่ประจักษ์ชัดแล้วในขณะนี้ คือ มนุษย์เป็นสัตว์สังคม จะต้องอยู่ร่วมกับมนุษย์คนอื่น ๆ เกือบตลอดชีวิต เริ่มแต่คลอดออกมาที่อยู่ในความดูแลของพ่อแม่และญาติมิตรรอบ ๆ ข้าง เมื่อเติบโตขึ้นก็ต้องเข้ามาใช้ชีวิตในสังคมอย่างเต็มตัว มนุษย์ทุกคนจึงต้องมี เป้าหมายหรืออุดมคติสำหรับเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ในสังคมของแต่ละคน บางคนอาจมีเป้าหมายเพียงเพื่อให้ชีวิตอยู่อย่างมีความสุขเท่านั้น บางคนอาจมีอุดมคติที่สูงส่งขึ้นไปกว่านั้นอีกหรือยิ่ง ๆ ขึ้นไปจนถึงเป้าหมายสูงสุด

3. อุดมคติของชีวิตตามหลักการพื้นฐานของพระพุทธศาสนาเถรวาท

อุดมคติตามทฤษฎีของพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่ปรากฏในคัมภีร์คำสอนของพระพุทธศาสนา มีปรากฏอยู่หลายแห่ง แต่เมื่อก้าวโดยสรุปแล้วหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามีเพียง 3 ชั้นหรือ 3 ระดับ คือ ระดับศีล เป็นขั้นพื้นฐานฝึกอบรมความประพฤติทางกาย ทางวาจาให้บริสุทธิ์ แล้วประณีตขึ้นถึงระดับที่ 2 ระดับสมาธิ การฝึกจิตให้มั่นคงแน่วแน่ จนถึงระดับสุดท้ายระดับที่ 3 คือ ปัญญา โดยการทำปัญญาให้แก่กล้าจนหลุดพ้นจากอวิชชา ตัณหา อุปาทานได้

3.1 อุดมคติของชีวิตขั้นพื้นฐาน

ความเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์ เกียรติยศและการยกย่องสรรเสริญจากคนในสังคม ถือว่าเป็นยอดปรารถนาของบุคคลผู้ครองเรือน ซึ่งเป็นอุดมคติขั้นพื้นฐานที่ผู้ครองเรือนควรจะได้รับ อุดมคติในขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนจึงได้แก่ความปรารถนาในความเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยมนุษย์สมบัติหรือความสำเร็จประโยชน์ที่บุคคลจะพึงได้รับในปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคล สามารถกล่าวโดยสรุปได้ดังต่อไปนี้

3.1.1 ต้องการทรัพย์สมบัติ คือ ความมั่งมีร่ำรวยเพราะทรัพย์สมบัติย่อมยังความปลื้มใจ ความสุขใจ แก่ความขัดข้องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และสามารถให้สำเร็จความประสงค์ในสิ่งที่ต้องการได้

3.1.2 ต้องการความมีเกียรติยศชื่อเสียง ปรารถนาความเป็นใหญ่ มีเพื่อนฝูงพวกพ้องที่ให้ความรักสนิทสนม ยกย่องเชิดชูในสังคม

3.1.3 ต้องการความมีไมตรี มีบริวารชายหญิงไว้คอยช่วยเหลือในกิจการต่างๆ และให้ความเคารพยกย่องนับถือ

3.1.4 ต้องการความผาสุกในชีวิต มีความสุขเพียงพร้อมทั้งกายและจิตใจ

ประโยชน์ในระดับนี้ พระพุทธศาสนามีอธิบายโดยอเนกปริยาย สำหรับให้คนรู้จักตนเองช่วยตนเอง และพัฒนาตนเองให้เป็นคนมั่งคั่งและเป็นคนดี เพื่อความสุขและวัฒนาการของชีวิตในปัจจุบัน ตลอดจนการมีชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีความสุข อุดมคติในขั้นนี้ คือ การได้มนุษย์สมบัติ คือ ความถึงพร้อมสมบูรณ์ในฐานะของมนุษย์ เช่น มีทรัพย์สิน เงินทอง มีบ้านที่อยู่อาศัย สมบูรณ์ด้วยปัจจัย 4 มีทรัพย์ มียศ มีตำแหน่ง ได้รับค้ำยกย่องสรรเสริญ ประสพกับความเป็นอยู่ที่ดี มีความสุขตามสมควรแก่ฐานะของตน ได้ชื่อว่าเป็นผู้สมบูรณ์ในมนุษย์สมบัติ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (2537, น, 61-62) ได้ทรงนิพนธ์เกี่ยวกับประโยชน์ในปัจจุบันนี้ว่า

พระพุทธศาสนา ได้แสดงธรรมสอนโลก สำหรับบุคคลที่ยังอยู่ในโลกและยังต้องการโลก ให้ประพฤติปฏิบัติของตนให้ได้รับประโยชน์ที่ต้องการในทางโลก สิ่งที่ต้องการในทางโลกนั้นเป็นต้นว่า ปัจจัยเครื่องอาศัยสำหรับดำรงชีวิต ที่เป็นส่วนสำคัญ ก็คือ ปัจจัยสี่อันได้แก่ผ้าผ่อนห่ม ที่อยู่อาศัย ยาแก้ไข และสิ่งที่ต้องการอย่างอื่น ๆ รวมความเป็นลาภ เป็นยศ เป็นสรรเสริญ เป็นสุขที่เป็นโลกธรรมฝ่ายที่ปรารถนาต้องการ เช่น

ลาภ คือ สิ่งที่ได้ที่จำเป็นต้องใช้ดำรงชีวิต เป็นทรัพย์ต่าง ๆ ตลอดถึงยศ คือความมีไมตรีด้วย บุคคลในฐานะเป็นมิตร สหายต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันอยู่ดังเช่นในฐานะเป็นทิศ 6 และเป็นความผาสุกไม่มีโรค คือ ทุก ๆ อย่างอันเป็นสิ่งที่ต้องการสำหรับดำรงชีวิตให้ชีวิตมีความเจริญในปัจจุบันเป็นประโยชน์ปัจจุบัน

ทฤษฎีอัมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ที่บุคคลจะพึงได้ในปัจจุบันในระดับของการครองเรือนครองสุข พระพุทธศาสนาเน้นไปที่ความสุขซึ่งเป็นที่ต้องการของคนทั้งหลาย ในชั้นของโลกียะ คือประสบความสำเร็จในการครองเรือน ซึ่งสามารถวัดด้วยหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

1) อตถิสุข ความสุขที่เกิดจากการมีทรัพย์ คือ ความภูมิใจ เอิบอímใจ และอุ่นใจว่าตนมีโภคทรัพย์ ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรง ความขยันหมั่นเพียรของตนและโดยชอบธรรม

2) โภคสุข ความสุขที่สามารถซื้อหาจ่ายใช้สอยทรัพย์ตามที่ตนต้องการ คือ ความภูมิใจเอิบอímใจว่าตนได้ใช้ทรัพย์ที่ได้มาโดยชอบเลี้ยงตัว เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงผู้ที่ควรเลี้ยงและบำเพ็ญคุณประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม

3) อนณสุข ความสุขที่เกิดจากการไม่เป็นหนี้สิน คือ ความภูมิใจเอิบอímใจว่าตนเป็นไท ไม่มีหนี้สินติดค้างใคร

4) อนวัชชสุข ความสุขที่เกิดจากการทำงานที่ปราศจากโทษ ไม่ผิดกฎหมายและไม่ผิดศีลธรรม คือ ความเอิบอímใจว่าตนมีความประพฤติสุจริต ไม่บกพร่องเสียหาย ใคร ๆ ดิเตือนไม่ได้ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ (อง.จตุกก. 21/62/68)

3.2 อุดมคติของชีวิตครอบครัว

ครอบครัวนั้นถือได้ว่าเป็นสถาบันที่เล็กที่สุดของสังคม อันเป็นมูลฐานที่สำคัญที่สุดในการสร้างสภาพของสังคมส่วนรวมว่าเป็นสังคมที่ดีหรือไม่เพียงใด หากครอบครัวส่วนใหญ่ของสังคมเป็นครอบครัวที่อบอุ่นรักใคร่ปรองดอง มีระเบียบวินัย มีคุณธรรม สมาชิกทุกคนรู้จักหน้าที่ มีความรับผิดชอบร่วมมือร่วมใจ ช่วยกันคนละไม้คนละมือ รักษาความสะอาดให้บ้านเรือนที่อยู่อาศัยเรียบร้อยสวยงามถูกสุขลักษณะ ก็ย่อมทำให้ทุกคนมีจิตใจสะอาด เป็นสุข รักใคร่ ร่วมใจและปรารถนาดีต่อกัน สังคมส่วนรวมก็จะเป็นสังคมที่สวยสะอาด และเป็นสุข สมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมก็จะมีความร่วมมือร่วมใจกันในงานของส่วนรวม ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน

ความสุขของชีวิตของคนเรานั้น เบื้องแรกที่สุดจะนึกถึงความสุขของตนเองก่อน แต่เมื่อเรามีความรักและมีครอบครัวด้วยความรัก ความสุขของชีวิตของเราจะไปอยู่ที่ครอบครัว สมาชิกในครอบครัวแต่ละคน ถ้าหากรักใคร่ปรองดองกันแล้ว ต่างก็จะมีจิตใจรักใคร่ห่วงใยซึ่งกันและกัน หากครอบครัวใดมีความรักกันเหนียวแน่นเช่นนี้แล้ว ชีวิตของทุกคนก็จะมีความสุข และครอบครัวเช่นนี้ ไม่ว่าจะยากดีมีจนอย่างไรก็จะชักนำให้ลูกทุกคนเป็นคนดี นิสัยใจคอดี จิตใจมีคุณธรรม มีความรักเรียน รักพ่อรักแม่ รักเคารพครูอาจารย์และเป็นคนมีประโยชน์ต่อส่วนรวม

ในทางกลับกันครอบครัวใดก็ตามที่พ่อแม่มีความร้าวรอย ยิ่งด้วยศศักดิ์ ยิ่งด้วยอำนาจ ยิ่งด้วยบริวาร แต่หัวหน้าครอบครัวพ่อแม่ไม่มีความรักและความเสียสละ อดทนอดกลั้นต่อกันแล้ว ครอบครัวนั้นก็จะเป็นครอบครัวที่ยิ่งใหญ่แต่ไม่เป็นสุข ที่ยิ่งใหญ่มากเพราะทั้งพ่อทั้งแม่จะยิ่งแสดงความยิ่งใหญ่ ความร้าวรอย ความมีเกียรติ มีอำนาจ มีหน้ามีตาในสังคมมากยิ่งขึ้น จึงนับวันยิ่งจะห่างไกลจากครอบครัว พ่อแม่ลูกจะไม่มี ความเข้าใจต่อกันอย่างแท้จริง ลูกจะหันไปหาที่พึ่งทางใจจากบุคคลอื่น และส่วนใหญ่มักจะหาที่พึ่งที่ให้ความ สนุกเพลิดเพลินบันเทิงใจนอกบ้าน ด้วยการคบเพื่อนเที่ยวสนุก ในที่สุดก็หันเข้าสู่ความเฝ้าฝันต่าง ๆ อันเป็นอบายมุขแล้วจะจบลงด้วยยาเสพติด ผลที่จะตามมาอาจเป็นอาชญากรรมในรูปแบบต่าง ๆ กันก็ได้

ความสุขในชีวิตหรือประโยชน์ที่จะได้รับในปัจจุบัน หรือชาตินี้ที่มนุษย์ทุกคนมุ่งหมายกัน พอจะประมวลได้จากการอวยพรกันทั่ว ๆ ไป คือ ให้มีความสุขกายสุขใจ มีความสำเร็จ ความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน และปลอดภัยด้วยประการทั้งปวงหรือเจริญด้วยจตุรพิธพรชัย ประกอบด้วยเจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ เป็นต้น โดยสรุป คือ (จรัญ ฐิตธมฺโม, 2555, น. 10)

- 1) มีความสำเร็จเจริญก้าวหน้า
- 2) มีความสุขกาย คือ ร่างกายแข็งแรง อายุยืน ผิวพรรณผ่องใสและมีความปลอดภัยต่าง ๆ อันเป็นเรื่องทางกาย
- 3) มีความสุขทางใจ

พระพุทธศาสนาเถรวาท มีหลักเกี่ยวกับประโยชน์สุขในระดับการครองเรือนว่าขึ้นอยู่กับโลกธรรม 8 ประการ โลกธรรมหมายถึง ธรรมดาของโลก เรื่องของโลก ความเป็นไปตามคติธรรมดา ซึ่งหมุนเวียนมาหาสัตว์โลก และสัตว์โลกก็หมุนเวียนตามมันไป ใครไม่ติดโลกธรรมก็สบายใจ แต่ถ้าติดอยู่ในโลกธรรมก็มีแต่ทุกข์ใจ โลกธรรม มี 8 ประการ ดังต่อไปนี้ 1) ลาภ ได้ลาภและมีลาภ 2) อลาภ เสื่อมลาภ 3) ยศ ได้ยศและมียศ 4) อยศ เสื่อมยศ 5) ปัสสา สรรเสริญ 6) นินทา ตีเตียน 7) สุข ความสุข 8) ทุกข์ ความทุกข์

โดยสรุปแยกเป็น 2 ฝ่าย คือ ข้อ ลาภ, ยศ, ปัสสา, สุขเป็นฝ่ายอิฏฐารมณ์ ที่น่าปรารถนาน่าใคร่ ข้อที่เหลือเป็นฝ่ายอนิฏฐารมณ์ คือ ส่วนที่ไม่น่าปรารถนา (อง.อภฺคฺค. 23/95/132)

โลกธรรมทั้ง 8 ประการเหล่านี้ ย่อมเกิดขึ้นทั้งแก่ปุถุชนผู้มีได้ศึกษาและอริยสาวกผู้ที่ได้ศึกษา ผลที่ต่างกัน คือ คนพวกแรกย่อมไม่รู้เห็นเข้าใจตามความเป็นจริง จึงลุ่มหลงยินดียินร้ายปล่อยให้โลกธรรมเข้าครอบงำอำยี้ ไม่พ้นจากทุกข์มีโสกะและปริเทวะเป็นต้น ส่วนอริยสาวกผู้ที่ได้ศึกษา พิจารณาเห็นตามเป็นจริงว่าโลกธรรมทั้ง 8 ประการไม่เที่ยงเป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา จึงไม่หลงใหลมัวเมาเคลิบเคลิ้มไปตามอารมณ์ที่น่าปรารถนา ไม่ขุ่นหมองคลุ้มคลั่งไปเพราะอารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา มีสติดำรงอยู่เป็นผู้ปราศจากทุกข์มีโสกะและปริเทวะ เป็นต้น ในโลกธรรมสูตร ได้กล่าวถึงโลกธรรมทั้ง 8 ประการนี้ว่า ธรรมในหมู่มนุษย์เหล่านี้คือ ลาภ 1 ความเสื่อมลาภ 1 ยศ 1 ความเสื่อมยศ 1 นินทา 1 สรรเสริญ 1 สุข 1 ทุกข์ 1 เป็นสภาพไม่เที่ยงไม่แน่นอนมีความแปรปรวนเป็นธรรมดา แต่ท่านผู้เป็นนักปราชญ์ มีสติ ทราบธรรมเหล่านั้นแล้วพิจารณาเห็นว่ามีสภาพแปรปรวนธรรมดา ธรรมอันน่าปรารถนา ย่อมย่ำยีจิตของท่านไม่ได้ ท่านย่อมไม่ยินร้ายต่ออนิฏฐารมณ์ ท่านขจัดความยินดีและยินร้ายเสียได้ ไม่เหลืออยู่ อนึ่ง ท่านทราบทางนิพพานอันปราศจากอริไม่มีความเศร้าโศก เป็นผู้ถึงฝั่งแห่งภพ ย่อมทราบได้อย่างถูกต้อง (อง.อภฺคฺค. 23/95/132)

3.3 การนำหลักโลกธรรมมาเป็นอุดมคติชีวิต

เมื่อเราทุกคนทราบว่าต้องประสบกับโลกธรรมเหล่านี้ ทำอย่างไรจึงจะให้เราสามารถหยุดความดีใจเสียใจต่อโลกธรรมได้ ประเด็นนี้ควรจะได้พิจารณาเป็นพิเศษดังนี้

คนเราได้ลาภเป็นผลเนื่องมาจากทานบารมี หรือบุญนิธิที่ตนได้กระทำไว้ทั้งอดีตและปัจจุบัน ดังนั้นถ้าจะให้มิได้ลาภเกิดขึ้นกับตนก็ต้องบำเพ็ญบุญบำเพ็ญทาน แต่ถ้ามันเสื่อมไป เพราะธรรมดาก็ต้องรู้เท่าทันว่ามันเสื่อมไปเพราะอะไร จิตใจก็จะสบายไม่เป็นทุกข์

คนเราจะได้ยศก็เพราะความขยัน มีสติ มีการทำงานที่สะอาด พิจารณาก่อนทำ มีความสำรวมตน ดำรงชีวิตตามธรรม ไม่ประมาท ดังนั้น ยศจะเสื่อมก็เพราะไม่มีคุณธรรม ไม่มีสัจจะ แต่ถ้ามันจะเสื่อมไปจริงตามธรรมชาติ เช่น เกษียณอายุราชการก็ควรปลงใจว่ามันเป็นไปตามกฎธรรมดา จึงไม่ควรน้อยใจหรือเสียใจ

นิทานและสรรเสริญก็เช่นเดียวกัน มันเป็นเรื่องของคนมีปากก็มีทั้งนิทานมีทั้งสรรเสริญควบคู่กันไป การนิทานหรือการสรรเสริญของคนทุกสีไม่เป็นประมาณ ไม่ควรเดือดร้อนใจ แต่การนิทานหรือการสรรเสริญของวิญญูชนต่างหาก ที่ควรเชื่อถือและนำไปประพฤติปฏิบัติปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น

ส่วนสุขและทุกข์นั้น ก็เช่น ความสุขในการดูหนังดูละคร ในการเข้าสังคม ในการมีคู่รักหรือคู่ครองได้รับความสรรเสริญ ซึ่งทั้งหมดเป็นความสุขจริง แต่เป็นความสุขที่มีทุกข์ซ้อนต้องคอยแก้ไขปรับปรุงอยู่เสมอ ไม่เหมือนความสุขที่เกิดจากความสงบซึ่งไม่มีทุกข์ซ้อนอยู่ เป็นความสุขที่ทำได้ง่าย ๆ เกิดขึ้นกับกายและใจของคนนี้เอง เมื่อทำใจให้สงบความทุกข์ที่เกิดกับกายก็จะหายไปด้วยและต้องยอมรับว่าทุกข์นั้นมันมีอยู่ประจำทุกคนในทุกอิริยาบถ ทุกคนจึงควรถือว่าสุขและทุกข์คือรสชาติของชีวิต พึงรู้จักแสวงหาความสุขท่ามกลางความทุกข์นั่นเอง

4. ประโยชน์ของการรู้จักโลกธรรมในฐานะเป็นอุตมคติ

ในคู่มือการศึกษาจริยธรรมระดับอุดมศึกษาได้รวบรวมประโยชน์ของการรู้จักโลกธรรมในฐานะเป็นอุตมคติไว้ดังนี้ (กรมการศาสนา, 2525ก, หน้า 69)

4.1 ทำให้ไม่หลงระเริงกับอารมณ์ฝ่ายดี ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ

4.2 ทำให้ไม่โศกเศร้ากับอารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา ที่ไม่น่าพอใจ

4.3 รักษาใจให้เป็นปกติ มีสมาธิในการปฏิบัติงาน และปฏิบัติธรรมโดยไม่หวั่นไหว

4.4 การรู้สภาพธรรมดาของโลกธรรมทำให้สามารถรู้สาเหตุของความเจริญและความเสื่อมของโลกธรรมอันเป็นเหตุให้ผู้ผู้นั้นสร้างเหตุแห่งความเจริญ และหลีกเลี่ยงเหตุแห่งความเสื่อม หากต่อต้านไม่ไหวเพราะมันเป็นกฎธรรมดาก็ไม่ฝืน รู้ชัดอยู่ ย่อมไม่ทุกข์ใจ

4.5 ทำให้เป็นคนน่ารัก น่าเคารพบูชา เพราะไม่ดูหมิ่นผู้อื่นด้วยโลกธรรมฝ่ายดีของตน ประพฤติอ่อนน้อม ถ่อมตนอยู่เสมอ

4.6 การไม่ติดโลกธรรม ย่อมทำให้การปฏิบัติธรรมของตนก้าวหน้า เป็นเหตุแห่งความสุขความเจริญของชีวิตยิ่ง ๆ ขึ้นไป

5. อุตมคติของชีวิตขั้นสูง

อุตมคติขั้นสูง หมายถึง ความต้องการความสุขของชีวิตในอนาคต คือ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยความสุขในภพหน้า เป็นความสุขที่เกิดขึ้นโดยไม่อิงอาศัยยามิสหรือกามคุณเป็นเครื่องล่อ แต่อาศัยการประพฤติพรหมจรรย์เป็นหลัก เป็นความสุขที่อยู่เหนือจากความสุขที่อิงอาศัยกามคุณ เป็นประโยชน์ในเบื้องต้นหรือประโยชน์อย่างสูงที่เป็นประโยชน์ด้านคุณค่าของชีวิต เป็นระดับที่ลึกสำหรับชีวิตด้านใน เป็นหลักประกันชีวิตที่ดีในอนาคตและภพหน้า คือ ความเจริญมั่นคงปลอดภัยแห่งชีวิต จิตใจที่ก้าวหน้าเติบโตขึ้นด้วยคุณธรรม คือ มีศรัทธา ศีล จาคะและปัญญา ดำรงตนเองอยู่ในศีลธรรมใช้ทิฐฐัมมิกัตถะในทางที่ถูกต้องเป็นคุณประโยชน์ จนเป็นผู้มีความมั่นใจในคุณความดีของตน ถึงเวลาละจากโลกนี้ไปก็มีใจสงบครองสติได้ ไม่ห่วงกังวลทวนทวายหรือหวาดหวั่นกลัวภัยในภพหน้าหรือโลกหน้า เพราะเมื่อบุคคลผู้ละจากโลกนี้ไปมีคติเป็นสองเท่านั้น คือ สุคติกับทุกคติ สุคติ คือ การได้ไปเกิดในสวรรค์เสวยทิพยสมบัติทุกอย่าง ส่วนทุกคตินั้น คือ การได้ไปเกิดในอบายภูมิ มีกำเนิดเดียรัจฉาน เปรต อสุรกายและนรก ดังนั้นอุตมคติขั้นสูง จึงหมายถึง การได้ไปบังเกิดในสุคติภูมินั่นเอง

คำสอนของพระพุทธศาสนา แสดงว่า ภพหรือภูมิที่เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ทั้งหลายมีอยู่หลายนัยด้วยกัน แต่จะประมวลมาในที่นี้ 4 สถาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ภพภูมิของสัตว์ ภพหรือภูมิ คือ โลกอันเป็นที่อยู่ของหมู่สัตว์ทั้งหลาย ที่ยังต้องเกิดในภพนั้นๆ ด้วยผลแห่งบาปบุญที่แต่ละคนได้กระทำไว้ พระโสณคณาภรณ์ (ระแบบ ฐิตญาโณ) (2529, หน้า 244-247) ได้ประมวลภพและภูมิของสัตว์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทโดยแยกประเภทไว้ 4 สถาน โดยสังเขปดังนี้

1) **กามภพ** คือ ภพที่เป็นกามาวจร สัตว์ที่บังเกิดในกามภพนี้ยังเสพกาม มีกามอยู่ คือ มีกิน มีนอน มีความกลัวอยู่ โดยท่านจำแนกออกไป 11 ชั้น ดังต่อไปนี้

- 1.1) **นिरยะ นรก**
- 1.2) **เดียรฉานโยนิ** กำเนิดสัตว์เดียรัจฉาน
- 1.3) **ปิตติวิสัย** ภูมิของเปรต
- 1.4) **อสุรกาย** ภูมิของอสุรกาย
- 1.5) **มนุษย์โลก** ภพของมนุษย์หรือมนุษย์โลกอันเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ทั้งหลายนี้เอง
- 1.6) **จาตุมมหาราชิกา** ภพของเทวดาชั้นจาตุมมหาราช
- 1.7) **ดาวดึงสา** ภพของเทวดาชั้นดาวดึงส์
- 1.8) **ยามา** ภพของเทวดาชั้นยามา
- 1.9) **ดุสิตา** ภพของเทวดาชั้นดุสิต
- 1.10) **นิมมานรดี** ภพของเทวดาชั้นนิมมานรดี
- 1.11) **ปรนิมมิตวสวัตตี** ภพของเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี

ภพที่เป็นที่อยู่ของสัตว์ทั้ง 11 ชั้นนี้ 4 ชั้นแรกจัดเป็นอบายภูมิ ในชั้นที่ 5 เป็นที่อยู่ของมนุษย์โลก จากชั้นที่ 6 ถึงชั้นที่ 11 เป็นสวรรค์ชั้นกามาวจรภูมิ คือ เป็นที่อยู่ของเทพบุตรเทพธิดา แต่ยังมีสภาพพอใจเพลิดเพลินยินดีในกามคุณทั้งหลายอยู่

2) **รูปภพ** ได้แก่ ภูมิที่เป็นรูปาวจร ท่านผู้เกิดในภพเหล่านี้ เรียกว่าพรหม เพราะเกิดขึ้นด้วยผลแห่งการปฏิบัติพัฒนาจิตใจ จนได้บรรลุรูปฌานเป็นต้นไป ไม่เกี่ยวข้องกับกาม แต่จะเป็นอยู่ด้วยปีติ สุขอันเป็นแห่งความสงบกิเลส ท่านแบ่งตามลำดับฌานที่ท่านเหล่านั้นได้บรรลุ คือ

- 2.1) **ปาริสัชชะ** คือ บริษัทของมหาพรหม
- 2.2) **บุโรหิตา** คือ บุโรหิตของมหาพรหม
- 2.3) **มหาพรหมา** คือ พวกท้าวมหาพรหม
พรหม 3 ชั้นนี้ เกิดด้วยผลของปฐมฌาน เรียกว่า ปฐมฌานภูมิ
- 2.4) **ปริตตภา** คือ พรหมที่มีรัศมีเพียงเล็กน้อย
- 2.5) **อัปมาณภา** คือ พรหมที่มีรัศมีมีประมาณมิได้
- 2.6) **อาภัสสรา** คือ พรหมที่มีรัศมีเปล่งปลั่งซ่านไป
พรหม 3 ชั้นนี้ เกิดด้วยภูมิของทุติยฌาน เรียกว่า ทุติยฌานภูมิ
- 2.7) **ปริตตสุภา** คือ พรหมที่มีรัศมีงามน้อย
- 2.8) **อัปมาณสุภา** คือ พรหมที่มีรัศมีงามหาประมาณมิได้
- 2.9) **สุภิกินหา** คือ พรหมที่มีรัศมีงามเจิดจ้า
พรหม 3 ชั้นนี้ เกิดด้วยภูมิของตติยฌาน เรียกว่า ตติยฌานภูมิ
- 2.10) **เวหัพผลา** คือ พรหมที่ผลไพบูลย์
- 2.11) **อัสถุณีสัตตา** คือ พรหมที่ไม่มีสัญญาที่เรียกว่าพรหมลูกฟักซึ่งมีเฉพาะส่วนของรูปชั้นธัมมิ์นามชั้นธัมมิ์ พรหม 2 ชั้นนี้ เกิดด้วยผลแห่งจตุตถฌาน เป็นพรหมที่เคยเป็นนักบวชนอกศาสนา บำเพ็ญฌานเกิดความเบื่อหน่ายในจิต จึงเกิดเป็นพรหมที่ไม่มีจิตใจหรือไม่มีสัญญา

- 2.12) อวิหา คือ ท่านผู้ไม่ไปเร็วหรือดำรงอยู่ได้นาน
- 2.13) อตปปา คือ ท่านผู้ไม่เดือดร้อนกับใครๆ
- 2.14) สุตัสสา คือ ท่านผู้ปรากฏโดยง่าย ผู้นำชม
- 2.15) สุตัสสี คือ ท่านผู้เห็นโดยง่าย เห็นชัด
- 2.16) อกนิฐา คือ ท่านผู้ไม่มีความด้อยหรือท่านผู้สูงสุด

พรหมโลก 5 ชั้นนี้ เป็นที่อยู่ของท่านผู้ได้บรรลุมรรคผล เป็นพระอนาคามีบุคคล ท่านจึงเรียกว่า สุทธาวาส ซึ่งเป็นที่อยู่ของท่านผู้บริสุทธิ์ การที่รูปฌานแต่ละข้อแบ่งพรหมให้สูงต่ำแตกต่างกันเป็นเพราะคุณภาพของฌานที่มีต่ำ กลาง สูงสุด ผลฌานจึงเป็นตัวแบ่งให้พรหมเกิดในระดับต่างๆ กัน แม้จะได้บรรลุฌานเหมือนกันก็ตาม

3) **อรุณภาพ** คือ ฌานเป็นที่อยู่ของท่านผู้ได้บรรลุรูปฌาน แบ่งออกเป็น 4 ชั้นตามชื่อขององค์ฌานของรูปฌานทั้ง 4 ซึ่งท่านได้บรรลุรูปฌานในโลกมนุษย์ตายแล้ว จะไปบังเกิดในสถานที่นั้น แต่เนื่องจากท่านสำรอกความพอใจในรูปออก เมื่ออุบัติในภพนั้นจึงไม่มีรูปร่าง มีเฉพาะนามชั้น 4 คือ เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ มีชื่อเรียกตามลำดับดังนี้

- 3.1) อากาสนัญญาตนภพ ชั้นที่เข้าถึงภาวะมีอากาศไม่มีที่สิ้นสุด
- 3.2) วิญญาณัญญาตนภพ ชั้นที่เข้าถึงภาวะวิญญาณหาที่สุดมิได้
- 3.3) อากิญจัญญาตนภพ ชั้นที่เข้าถึงภาวะไม่มีอะไร และ
- 3.4) เนวสัญญานาสัญญาตนภพ ชั้นที่เข้าถึงภาวะมีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่

4) **โลกุตตรภูมิ** คือ ภูมิที่พ้นจากโลก ได้แก่ท่านที่เข้าถึงระดับโลกุตตรธรรมเป็นระดับจิตของพระอริยเจ้าที่อยู่เหนือภูมิทั้ง 3 ข้างต้น โลกุตตรภูมิเป็นระดับจิตที่เหนือโลก แต่พระอริยบุคคล 3 จำพวกแรกหาได้หลุดพ้นจากภพอย่างแท้จริงไม่ เพราะกิเลสเป็นเหตุให้เกิดในภพท่านยังละไม่หมด พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามีที่เป็นมนุษย์หรือเทวดา เมื่อทำกาลกิริยาแล้วอาจเกิดได้ในภูมิ 6 คือ มนุษย์กับเทวภูมิทั้ง 6 ถ้าท่านเป็นรูปพรหมหรือรูปพรหม เมื่อจุติแล้วจะไม่กลับมาสู่โลกมนุษย์หรือภูมิเทวดาอีกท่านจะบำเพ็ญเพียรจนบรรลุมรรคผลเป็นพระอรหันต์ในภพที่ท่านอุบัติแล้วนิพพานในที่สุด

พระพุทธศาสนาเถรวาทมีหลักว่าการตายไม่ใช่ความสิ้นสุดของชีวิต หากเป็นเพียงการสลายนามรูปอย่างหนึ่ง วิกาของกรรมที่ยังเหลืออยู่ก็จะก่อให้เกิดนามรูปขึ้นใหม่อีก นามรูปที่เกิดขึ้นมาใหม่นั้น ย่อมรับเศษแห่งวิกาที่ยังเหลืออยู่ที่ติดตามมาด้วยและยังได้ส่งสมกรรมใหม่ขึ้นอีกเรื่อย ๆ ไม่ขาดสายจนกว่าจะตัดกระแสแห่งวิกากรรมคืออวิชชา ตัณหา อุปาทานเสียได้ ก็จะบรรลุอมตธรรม คือ พระนิพพาน เป็นที่สิ้นสุดแห่งทุกข์

6. อุดมคติของชีวิตขั้นสูงสุด

อุดมคติขั้นสูงสุดของชีวิต หมายถึง ความสุขที่ได้จากนิพพานสมบัติ ผู้ที่ได้นิพพานสมบัตินี้จะไม่กลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีก ถึงความสิ้นภพสิ้นชาติ เป็นบรมสุขอย่างยอดเยี่ยม นิพพานสมบัตินี้จัดเป็นอริยทรัพย์ประเสริฐและยอดเยี่ยมกว่าทรัพย์ใด ๆ ทั้งหมด กล่าวคือ เป็นประโยชน์สูงสุดหรือประโยชน์ที่เป็นสาระแท้ของชีวิต เป็นประโยชน์ของชีวิตในขั้นโลกุตระ ที่เป็นจุดมุ่งหมายหรืออุดมคติขั้นสุดท้ายที่ชีวิตควรที่จะเข้าถึง คือ การรู้แจ้งสภาวะธรรมของสิ่งทั้งหลายตามสภาพความเป็นจริง รู้เท่าทันคติธรรมของสังขารทั้งหลาย ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิต ไม่ถูกบีบคั้นด้วยอำนาจความยึดติดถือมั่น สามารถทำจิตให้เป็นอิสระผ่องใส สะอาด สว่าง สงบ มีความสุขประณีตภายใน ดับเพลิงกิเลสเพลิงทุกข์ได้ กล่าวคือ เข้าถึงอุดมคติขั้นสูงสุด คือ พระนิพพานได้

อุดมคติขั้นสูงสุดนี้ กล่าวอีกอย่างหนึ่ง คือ การเข้าถึงหรือได้นิพพานสมบัติ โดยส่วนเหตุคือการที่บุคคลกระทำให้สมบุรณ์ในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา สมบัติในนิพพาน ก็คือ บรมสุข เพราะไม่มีทุกข์เจือปน

เป็นความสุขที่เที่ยงแท้แน่นอน ไม่มีเปลี่ยนแปลงในด้านเพิ่มขึ้นหรือลดลงนิพพาน คือ ความว่าง ซึ่งหมายความว่า เป็นสภาพที่ว่างจากของเรา นิพพาน คือ บรมสันติคือ เป็นสภาพที่สงบ ตามธรรมชาติของพระพุทธศาสนา นิพพาน คือ สมบัติที่สมบูรณ์ที่สุดสูงสุดในบรรดาสมบัติทั้งหลาย

พุทธพจน์ที่กล่าวถึงการบรรลุอุคตคติเข้าถึงประโยชน์ในขั้นสูงสุดนี้ มีปรากฏอยู่หลายแห่งแต่จะขอนำมากล่าวในที่นี้แต่พอเป็นตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

บุคคลยังไม่ได้ทำจอตในแม่น้ำทั้งหลายเพียงใด เขาเป็นสัตว์ก็ต้องพยายามด้วยตัวทุกอย่างเพียงนั้น ก็ผู้นั้นได้ทำเป็นที่จอตแล้วยืนอยู่บนบก ไม่ต้องพยายาม เพราะว่าเขาเป็นผู้ถึงฝั่งแล้ว (ส.ส. 15/231/58)

ชีวิตย่อมไม่ทำให้ผู้ใดเดือดร้อน ผู้นั้นย่อมไม่เศร้าโศกในที่สุดแห่งมรณะ ถ้าว่าผู้นั้นมีบิณฑกเห็นแล้วไซร์ ถ้าเป็นนักปราชญ์ย่อมไม่เศร้าโศกในท่ามกลางแห่งสัตว์ผู้มีความโศก ผู้มีภวตัณหาอันตัดขาดแล้ว มีจิตสงบ มีชาติสงสารสิ้นแล้ว ย่อมไม่มีภพใหม่ (ขุ.อุ. 25/108/101)

หยาดน้ำไม่ติดใบบัว วารีไม่ติดปทุม ฉันทิ มุนีย่อมไม่ติดในรูปที่เห็น ในเสียงที่ได้ยินและในอารมณ์ที่ได้รับรู้ ฉันทิ (ขุ.สุ. 25/413/366)

อุคตคติขั้นสุดท้ายที่ชีวิตควรจะเข้าถึงนี้ พระพุทธองค์ทรงชี้ให้เห็นว่าชาติ ขรา พยาธิ มรณะเป็นทุกข์ ทรมานสัตว์ผู้เวียนว่ายในสังสารวัฏไม่รู้จักสิ้นสุด ระดับนี้ทรงสอนปรมาตถธรรมอันประกอบด้วยหลักธรรมะต่าง ๆ เช่น ชั้น 5 ไตรลักษณ์ ปฏิจจสมุปบาทและอริยสัจ 4 เป็นต้น

7. บทสรุป

อุคตคติของชีวิตตามธรรมชาติของพุทธศาสนาเถรวาท เป็นวิถีชีวิตที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการศึกษา 3 ประการ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อุคตคติตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท จึงหมายถึง การดำรงชีวิตให้บรรลุอรรถประโยชน์ที่เป็นจุดมุ่งหมายของการมีชีวิตที่เรียกว่าอรรถ 3 ประการ ได้แก่ **ทิฏฐธัมมิกัตถะ** ประโยชน์ในปัจจุบันที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวันซึ่งเป็นขั้นต้น คือ ชั้นธรรมดาสามัญที่มนุษย์ต่างมุ่งหมายกันในโลกนี้ **สัมปรายิกัตถะ** ประโยชน์ในเบื้องหน้าหรือประโยชน์ด้านคุณค่าของชีวิตเป็นระดับที่ลึกสำหรับชีวิตด้านในเป็นหลักประกันสำหรับชีวิตในอนาคตและภพหน้า คือ ความเจริญงอกงามแห่งชีวิตจิตใจที่ก้าวหน้าเติบโตด้วยคุณธรรมมีศีลจาคะและปัญญา และ **ปรมาตถะ** ประโยชน์สูงสุดหรือประโยชน์ที่เป็นสาระแท้ของชีวิต ซึ่งเป็นอุคตคติขั้นสูงสุดเป็นจุดมุ่งหมายขั้นสุดท้ายที่ชีวิตควรจะเข้าถึง คือ การรู้แจ้งสภาวะธรรมของสิ่งทั้งหลายตามสภาพความเป็นจริงรู้เท่าทันคติธรรมของสังขารทั้งหลาย ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิต ไม่ถูกบีบคั้นด้วยอำนาจของความยึดมั่นถือมั่น สามารถทำจิตให้เป็นอิสระปลอดโปร่ง ผ่องใสสะอาด สว่างและสงบ มีความสุขประณีตภายในเข้าถึงสภาวะที่เรียกว่า "นิพพาน" คือ ดับกิเลสและกองทุกข์ทั้งปวงได้

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. (2525ก). **คู่มือการศึกษาจริยธรรมระดับอุดมศึกษา ตอนที่ 2**. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
กรมการศาสนา. (2525ข). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง**. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
จรัญ ฐิตธมโม. (2555). **พระอันประเสริฐ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์น้ำใจ.
พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. (2556). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2540). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ ฐิตญาโณ). (2529). **ธรรมปริทรรศน์ 2**. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
วศิน อินทสระ. (2530). **แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กิจเจริญ.
สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2537). **ธรรมคุณภูมิ**. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์

